

Nr 377.

Av herrar Lindström och Andréé, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling.

I sin proposition till riksdagen nr 70 om riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling följer Kungl. Maj:t i fråga om kristendomsundervisningen i skolorna samt morgonandakterna i dessa de riktlinjer, som uppdragits av 1946 års skolkommissons majoritet. Innebörden i skolkommissons förslag är, att undervisning i kristendom i konfessionell mening även i fortsättningen skall bedrivas i den svenska skolan. Kommissionen ansåg, att »ämnet kristendomskunskap ingår som ett led i den allmänna orientering i kunskapens värld, som skolan skall ge, och bör samordnas med övriga ämnen, så att orienteringen ger en enhetlig bild av människans liv och problem». Kommissionens majoritet betraktade det »därför som en given sak, att ämnet kristendomskunskap skall behålla sin ställning som ämne på skolans schema».

icke många torde bestrida, att kunskap om kristendomen är nödvändig för alla, som skola förstå drivkrafterna i vår samhällsutveckling och som skola orientera sig i våra dagars samhällsliv. Men det är också av betydelse, att kunskap meddelas om andra religioner och religiösa strömningar. Katoicism och islam inverka uppenbarligen i olika sammanhang på den internationella politiska utveckling, av vilken även vårt land i så hög grad är beroende. En ensidig och överbetonad undervisning i den evangelisk-lutherska läran kan bidra till osunda rubbningar i ett stort antal svenskars uppfattning om de olika faktorerna i nutidshistorien. Detta rubbas icke av förhållandet, att skolkommissonen och Kungl. Maj:t synas förbehålla även »främmande» religioner ett visst utrymme i undervisningen.

»Undervisningen i kristendomskunskap skall . . . liksom undervisningen i andra skolämnen vara objektiv, d. v. s. den skall meddela sakliga kunskaper utan att auktoritativt påtvinga eleverna en viss åskådning», uttalar skolkommissonen. Hur problemet om att »meddela sakliga kunskaper» i en tro, som i högsta grad bygger på individuella erfarenheter och synpunkter, där ingenting är fast i överensstämmelse med allmänt erkända kunskapsgrunder, skall lösas, därom säga skolkommissonen och Kungl. Maj:t ingenting. Vidare lyckas de icke lösa frågan om hur objektivitet skall kunna förenas med en konfessionsbunden uppfattning. En sådan uppfattning har alla sina väsentliga punkter i förväg bundna av tron, konfessionen. Hur detta skall kunna förenas med kravet på objektivitet är obegripligt. Objek-

tivitet kan endast vinnas i fall man förvandlar kunskapsmeddelandet på detta område till undervisning om kristendom i stället för i kristendom. Objektiv kristendomsundervisning kan icke nås, så vida icke kristendomen i undervisningen jämföras med andra religioner eller religiösa strömningar. Det hade varit klarare och tjänligare för debatten i ämnet, om skolkommissionen och Kungl. Maj:t sagt rent ut, att här kan ingen »objektivitet» gälla utan att det är fråga om att behålla i särställning en av svenska staten sedan gamla tider erkänd och gynnad konfessionellt bunden religiös uppfattning. Hela saken gäller nämligen detta och ingenting annat. De medgivanden som numera givas åt de frikyrkliga samfundet, som ha samma »trosgrund» som svenska kyrkan, kunna icke rubba något i själva huvudsaken.

Morgonandakten i skolorna skall enligt skolkommissionen och Kungl. Maj:t bibehållas. I vad avser meddelandet av religiös tro, skall den läggas i samma fåror som kristendomsundervisningen i skolorna. Emellertid skall »stor frihet lämnas vid morgonandaktens utformning». Denna frihet kan dock icke gå utöver de konfessionella gränser, som angivas av statens ställning till skilda religiösa samfund. Sålunda är det i realiteten ingen frihet. Det är anmärkningsvärt, att skolkommissionen och Kungl. Maj:t laborera med så lösa begrepp som »stor frihet». Bestämningen »stor frihet» förutsätter, att det finns »liten frihet» eller »medelstor frihet». Användningen på detta område av termer, som hänföra sig till materiella kvantitetsbegrepp utan att dock ha ens tillnärmelsevis samma fasthet som dessa, kastar sitt säregna ljus över de anförda auktoriteternas tankevärld. Det hade varit tacknämligt om vederbörande vid användningen av kvantitetstermen »stor» hade någorlunda precist angivit, vad detta »stor» i tillämpningen innebär. Får läraren vid undervisningen och morgonandakten exempelvis underlåta att inskräpa kyrkans åsikt om Kristi gudom, eller måste han göra detta? Bör han taga berättelsen om Lazarus' uppväckande från de döda i bokstavlig bemärkelse eller i klart angiven symbolisk?

Sex reservanter bland skolkommissionens tolv medlemmar ha haft en annan mening än den formella majoriteten. Sina huvudsynpunkter sammanfatta de i anslutning till sitt uttalande om morgonandakten, vilket ger uttryck åt deras principiella syn på hela problemet om skolan och kristendomsundervisningen. Reservanterna säga: »Objektivitet i kristendomsundervisningen kan över huvud inte uppnås, så länge tvånget att deltaga i konfessionsbunden morgonandakt består. Det kan inte vara rimligt att av skolans religionsundervisning fordra objektivitet, så länge lärare och lärjungar äro skyldiga att deltaga i psalmsång och bön, vilka förutsätta en bestämd trosinriktning. Tvånget att deltaga i morgonandakten, d. v. s. i en bestämd kulthandling, utgör ett kategoriskt ingrepp i trosfriheten.»

Departementschefen följer i proposition nr 70 skolkommissionens majoritet i frågan om kristendomsundervisningen och morgonandakterna. Han

säger i propositionen att remissgången av skolkommissionens betänkande »har styrkt mig i uppfattningen, att det bör vara möjligt att finna en tillfredsställande lösning av kristendomsundervisningens problem i huvudsaklig anslutning till de av skolkommissionens majoritet uppdragna riktlinjerna». Han riktar sig mot tanken på att »barn utan konfession» skola befrias från kristendomsundervisning. Detta stöter på »praktiska olägenheter». Vidare säger han: »Bittra erfarenheter från skilda länder och tider visa, huru livsåskådningsfrågorna kunna skilja och söndra. En tidig uppdelning av barnen i 'hedningar' och 'kristna' är lika litet förenlig med enhetsskolans idé som sortering efter socialklasser eller förmögenhetsförhållanden. Jag kan således icke tillstyrka rätt till frikallelse från kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna för barn, som icke tillhöra något trossamfund.» Däremot »böra vissa trossamfunds medlemmar tillerkännas rätt till frikallelse för sina barn från de allmänna skolornas kristendomsundervisning och morgonandakter».

Dessa departementschefens uttalanden äro ägnade att framkalla reflexioner. »Livsåskådningsfrågorna kunna skilja och söndra» — det är visserligen sant. Har detta plötsligen blivit något ont i ett demokratiskt samhälle, där ingens samvete skall tvingas eller tvinga låtas vid utövningen av sin religion? Förmodligen kan det icke vara fråga om någon trosåskådningsarnas likriktning, men kvar står att själva uttrycket måste anses dubiöst. Vidare kan man säkerligen icke förutsätta, att frihet för konfessionslösa föräldrars barn i förhållande till religionsundervisningen icke skall avskaffa de »bittra erfarenheter», varom departementschefen talar. Detta så mycket mindre som barn av föräldrar från »andra trossamfund» tillåtas bli undervisade i avvikande meningar om trons innehåll. Om detta är i och för sig icke något att säga, men det strider mot uttalandet om de »bittra erfarenheter», vilka visa sig i det som kan »skilja och söndra».

Förutsätter man att dissenterlagskommitténs förslag till religionsfrihetslag blir antaget i den del, som avser rätt till utträde ur svenska kyrkan utan inträde i annat trossamfund, så skulle kuriösa situationer kunna uppkomma i den händelse de av Kungl. Maj:t i propositionen nr 70 uppdragna riktlinjerna för kristendomsundervisningen i skolorna likaledes bleve godkända av riksdagen. Då skulle följande situation kunna uppkomma: På en ort finnas tjugo barn till föräldrar, som utträtt ur kyrkan, och fem barn till föräldrar, som tillhöra annat trossamfund. De tjugo barnen skulle samt och synnerligen mot föräldrarnas vilja tvingas att delta i skolans kristendomsundervisning, medan de fem skulle frikallas. — Det saknar icke sitt intresse att tänka över hur en sådan situation skulle komma att bedömas med en allmänt erkänd religionsfrihet som utgångspunkt.

Dissenterlagskommittén har föreslagit att i stadgan angående folkundervisningen i riket under 18 § skall ingå följande bestämmelse: »För att anställas som folkskollärare erfordras: att . . . därest tjänsten innefattar ålig-

gande att meddela undervisning i kristendomskunskap vara medlem av svenska kyrkan eller annat trossamfund med en från grunderna för denna undervisning ej väsentligt avvikande trosåskådning.» Detta innebär, att det med hänsyn till levebrödet kan bli omöjligt för en folkskollärare att utträda ur svenska kyrkan utan att ansluta sig till annat godkänt trossamfund. Så vitt det kan dömas av propositionen nr 70 ansluter sig Kungl. Maj:t till dissenterlagskommitténs principer om kristendomsundervisningen, vartill även nyss nämnda förslag ansluter sig. Skolkommissionens formella minoritet har riktat sig mot denna tankegång. Starka skäl tala för att nämnda minoritets mening i detta avseende borde läggas till grund för den slutliga utformningen av bestämmelserna om kristendomsundervisningen i skolorna och lärarnas ställning inom deras ram.

Departementschefen har styrkts av remissyttrandena, som väsentligen ansluta sig till de meningar, vilka företrätts av skolkommissionens formella majoritets och Kungl. Maj:ts uppfattning. Naturligtvis bör ingen av dessa i frågan inom vissa landsdelar, anföras såsom ett skäl för skolkommissionens majoritets och Kungl. Maj:ts uppfattning. Naturligtvis bör ingen av dessa meningsyttringar förringas eller nonchaleras. De böra tillerkännas det värde de till äventyrs kunna ha. Men det ger en i detta hänseende falsk bild av läget, om man bortser ifrån att organisationer, som representera stora medborgarmassor, bestämt ställt sig på samma ståndpunkt som reservanterna inom skolkommissionen. Dessa organisationer äro: Landsorganisationen i Sverige, Arbetarnas bildningsförbund och Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. Om man räknar med opinioner ute i landet kunna dessa meningar heller icke förbises eller nonchaleras.

I överensstämmelse med reservanternas inom skolkommissionen yttrande hemställes härmed,

att riksdagen måtte besluta

att kristendomsämnets beteckning och utformning inom samtliga skolformer upptages till förutsättningslös utredning,

att gemensam bön icke skall förekomma i skolan,

att skolans morgonandakt ersättes med andra former för samling, samt

att bestämmelserna, att lärare skola tillhöra statskyrkan eller bekänna sig till den rena evangeliska läran, upphävas.

Stockholm den 4 mars 1950.

Rickard Lindström.

Torsten Andréé.